

УДК 378.374

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.78.30>

В. В. Гуменюк

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри медицини катастроф та військової медицини
Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

СТРУКТУРА І ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ З ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ МЕДИЦИНИ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

У статті розкрито методику і результати проведеного експериментального дослідження стану та сформованості готовності майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності в системі медичної освіти. Перехід системи охорони здоров'я на сучасному етапі характеризується переорієнтацією лікаря з лікування захворювань на збереження здоров'я людини. Нова парадигма в медицині передбачає залучення лікарів до процесу навчання і виховання пацієнтів самозбережувальної поведінки. Статтю присвячено відображенню результатів експериментальної роботи з підготовки майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності у вищих медичних закладах освіти. Висвітлено результати констатувального, формувально-перетворювального та підсумково-узагальнювального експериментів, у яких прийняли участь студенти медичних університетів України. Базами для проведення експериментальної діяльності були Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Тернопільський національний медичний університет імені І.Я. Горбачевського, Дніпровський державний медичний університет, Івано-Франківський національний медичний університет, Буковинський державний медичний університет, Одеський національний медичний університет.

До комплексу діагностичних засобів включено такі методи: аналіз наукової літератури, узагальнення та систематизація педагогічного досвіду для визначення структурних компонентів готовності майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності; спостереження за діяльністю студентів, тестування, бесіди, анкетування студентів, викладачів та практикуючих лікарів, спостереження, експеримент, вивчення педагогічного досвіду, а також методи математичної статистики (статистичні, графічні, математичні).

Під час проведення первинних досліджень на констатувальному етапі було встановлено, що 37% майбутніх магістрів медицини демонструють достатній рівень готовності, 28% – задовільний рівень, тоді як лише 15% опитаних студентів-медиків продемонстрували високий рівень. Для 20% респондентів притаманний низький рівень сформованості готовності майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності, що не задовольняє потреби професійних спілтовариств у випускниках, які виявляють готовність вирішувати професійно-педагогічні завдання на найвищому рівні професійних дій.

Перспектива подальших досліджень у вибраному напрямі наукової розвідки передбачає апробацію розробленої концепції підготовки майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності у ВМЗО.

Ключові слова: експериментальна перевірка, етапи педагогічного експерименту, майбутні магістри медицини, готовність до педагогічної діяльності, система професійної підготовки.

Постановка проблеми. Освіта XXI ст. є прогредієнтною та висуває до професійної підготовки майбутніх магістрів медицини високі вимоги, що відповідають реаліям сучасної медицини. Сучасні соціокультурні процеси зумовлюють суттєву переоцінку стратегії підготовки медичних працівників: системі охорони здоров'я потрібні фахівці, що не лише обізнані в галузі медицини, а й орієнтуються у широкому полі теоретичних і прикладних проблем, зокрема психологічних і педагогічних. Сьогодні в Україні гостро постає проблема підготовки майбутніх магістрів медицини, яка вимагає глибокого осмислення змісту професійної діяльності для забезпечення актуальності та

повноти знань, умінь і навичок майбутніх медиків. Необхідно також досягти усвідомлення взаємозв'язків між соціальними процесами і відповідними явищами в медичній галузі. Завдання професійної підготовки – пробудити у студентів інтерес до пізнання, навчальної та подальшої професійної діяльності, а також сформувані професійні етичні цінності. Часто мінливі потреби суспільства в підготовці компетентних фахівців-медиків визначили актуальність дослідження на соціально-педагогічному рівні.

Ефективність системи підготовки майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності у вищих медичних закладах освіти (ВМЗО) визна-

чається за результатами двох взаємопов'язаних процесів – діагностики і моніторингу. Діагностика базується на встановленні, вивченні й оцінці корисних властивостей, характеристик і ознак якості, що визначають стан досліджуваного об'єкта або явища, для з'ясування причин цього стану, визначення потенційних можливостей впливу на цей стан, а також для передбачення відхилень за вибраними параметрами з метою прийняття обґрунтованих педагогічних дій та управлінських рішень, спрямованих на виявлення причини [1, с. 148]. Тоді як моніторинг передбачає організоване спостереження за контрольованим процесом шляхом відстеження за певною методикою значень, вибраних для контролю параметрів і їх зіставлення зі заздалегідь визначеними допустимими (прийнятними) значеннями [1, с. 191]. Педагогічний моніторинг розглядатимемо як форму організації, збору, зберігання, обробки і поширення інформації щодо функціонування та динаміки системи підготовки майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності у ВМЗО, що забезпечує безперервне стеження за її станом, оцінку ефективності досягнення постійної мети і прогнозування її розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням удосконалення медичної освіти та підготовки майбутніх лікарів в психолого-педагогічному аспекті приділяється постійна увага: розглянуто окремі аспекти професійної підготовки майбутніх магістрів медицини (Т. Борисова, О. Абатуров, Ю. Більбот, Л. Шостакович-Корецька [2], О. Гуменюк, В. Гуменюк, С. Цюра [3], О. Дудіна [4], І. Марчук [5], С. Ястремська [6] та ін.); досліджено та методологічно обґрунтовано специфіку педагогічного складника професійної діяльності медиків (М. Діанкіна [7], Г. Стечак [8]); визначено вимоги до психолого-педагогічної компетентності та індивідуальних якостей майбутніх фахівців медичного профілю (В. Ждан, В. Бобирьов, С. Білаш, О. Беляєва [9]). Однак на основі проведеного аналізу науково-методичної та спеціальної літератури, а також Інтернет-ресурсів установлено, що питанням розроблення та впровадження інноваційних освітніх технологій у систему підготовки майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності у ВМЗО присвячено недостатню кількість робіт, що потребує подальших теоретичних та емпіричних досліджень та підкреслює актуальність і практичний складник вибраного напрямку наукової розвідки.

Мета статті. Мета статті полягає у відображенні основних результатів функціонування системи підготовки майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності у ВМЗО.

У межах наукового пошуку використовувалася сукупність методів експериментального дослідження: *теоретичні*: аналіз документів,

продуктів творчої діяльності; побудова гіпотез, моделювання; *соціологічні*: анкетування, тестування, інтерв'ю, експертна оцінка; *емпіричні (практичні)*: спостереження, експеримент, вивчення педагогічного досвіду, контрольні роботи; *методи математичної статистики*: статистичні, графічні, математичні.

Виклад основного матеріалу. Дослідно-експериментальна частина дослідження полягала в упровадженні розроблених інновацій у педагогічну практику, а також у перевірці загальної та часткових гіпотез щодо їхньої ефективності та доцільності у ВМЗО. Дослідно-експериментальна діяльність зазвичай охоплює такі три стадії: проєктування, технологічну, рефлексивну [10, с. 136–231].

Загалом дослідно-експериментальна перевірка підготовки майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності у ВМЗО передбачала:

1) визначення цілей та об'єктів педагогічного експерименту;

2) обґрунтування етапів педагогічного експерименту і методів вимірювання ефективності процесу формування готовності до педагогічної діяльності як результату підготовки майбутніх магістрів медицини у ВМЗО;

3) відображення кількісних і якісних показників оцінки ефективності розробленої авторської системи;

4) аналіз результатів констатувального та підсумково-узагальнювального етапів педагогічного експерименту щодо формування готовності майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності.

Згідно з поставленими завданнями, дослідно-експериментальна робота щодо вирішення проблеми дослідження здійснювалася за такими напрямами:

– розроблення, реалізація та насичення змісту психолого-педагогічних дисциплін, що забезпечує формування готовності майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності;

– реалізація визначених у дослідженні педагогічних умов та розробленої структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності у ВМЗО;

– упровадження комплексу форм, засобів і прийомів реалізації системи підготовки майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності у ВМЗО;

– діагностика та моніторинг рівня ефективності формування готовності студентів до педагогічної діяльності як інтегрального показника якості підготовки майбутніх магістрів медицини у ВМЗО.

Згідно з метою, предметом, гіпотезою і завданнями дослідження, проведення експериментальної роботи з майбутніми магістрами медицини у ВМЗО передбачало декілька етапів: констатувальний (доекспериментальне дослідження стану підго-

товки майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності), формувально-перетворювальний (апробація запропонованих інновацій в освітньому процесі), підсумково-узагальнювальний.

Констатувальний експеримент (2015–2016 рр.) спрямовувався на виявлення стану сформованості готовності майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності, аналізувалася якість організації освітнього процесу в досліджуваному аспекті Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського, Дніпровського державного медичного університету, Івано-Франківського національного медичного університету, Буковинського державного медичного університету, Одеського національного медичного університету; проводився констатувальний експеримент, що уможлиблював визначення рівня сформованості готовності майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності, була поставлена проблема, на вирішення якої спрямовано наступний етап експерименту.

Основні методи дослідження на констатувальному етапі: теоретичний аналіз літератури з досліджуваної проблеми, узагальнення педагогічного досвіду, анкетування, тестування, бесіда, інтерв'ю.

Завданнями *формувально-перетворювального етапу* (2016–2021 рр.) була перевірка і підтвердження гіпотези дослідження, апробація концепції та структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності у ВМЗО і перевірка достатності умов, що забезпечують ефективну реалізацію розробленої моделі в освітньому процесі вищих медичних закладів освіти.

Основні методи дослідження: дослідна робота, педагогічний експеримент, спостереження, тестування, самооцінка.

Підсумково-узагальнювальний етап (2020–2021 рр.) присвячений відображенню ходу експерименту, виявленню кількісних і якісних відмінностей експериментальних та контрольних груп студентів, обробці, аналізу, узагальненню результатів, їх співвіднесенню з метою і завданнями педагогічного експерименту.

У процесі організації та проведення дослідно-експериментальної роботи враховано основні принципи, які відображають загальні вимоги до здійснення педагогічного експерименту: принцип цілісного вивчення педагогічного явища, принцип об'єктивності, принцип ефективності, принцип комплексності, принцип перманентності [11, с. 174–177]. Окреслені принципи використовувалися для планування і проведення дослідно-експериментальної роботи, організації констатувального та формувального етапів ек-

перименту, розроблення діагностичної програми, аналізу й оцінювання одержаних результатів.

Згідно з програмою констатувального експерименту, проводилося діагностування рівнів сформованості готовності майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності. У процесі дослідження застосовано діагностичну методику, яка передбачала оцінювання усіх компонентів готовності майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності (аксіологічний, когнітивно-комунікативний, практично-діяльнісний, особистісний). Діагностування *аксіологічного компонента* здійснювалося за допомогою ціннісно-аналітичних завдань, адаптованої методики М. Рокича «Визначення рівня сформованості ціннісних орієнтацій, експрес-опитувальника «Індекс толерантності» (адаптовано за Г. Солдатовою). Діагностування *когнітивно-комунікативного компонента* здійснювалося за допомогою тестування, комплексу прийомів і завдань, що забезпечують практику у спілкуванні між лікарем та пацієнтом, методики діагностики рівня емпатичних здібностей В. Бойко. Для діагностування *практично-діяльнісного компонента* використовувався комплекс практичних завдань, а також метод проєктів у поєднанні з методом групових оцінок. *Особистісний компонент* діагностовано на основі рефлексивно-актуалізаційних завдань та авторської анкети з виявлення здатності студента до саморозвитку.

Оцінювання результатів експериментального дослідження проводилося на основі кваліметричного моделювання. Для виявлення критеріїв співвіднесеності студентів до певного рівня готовності майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності і механізму трансформації якісних показників у кількісні застосовано чотирирівневу шкалу й оцінено кожен показник згідно з його сформованістю, певним оцінним балом. Якщо показник відповідає високому рівню – 3 бали, достатньому – 2 бали, задовільному – 1 бал, низькому рівню – 0 балів.

Щоб простежити динаміку формування готовності майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності, під час експериментальної роботи використовували:

1) середній показник, який визначається за формулою:

$$СП = \frac{a+2b+c+d}{100},$$

де СП – середній показник; а, b, с – відсотково виражена кількість студентів, які мають відповідно низький, задовільний, достатній і високий рівні сформованості готовності студентів до педагогічної діяльності;

2) показник темпу зростання (Y), який відображає якісний ріст досліджуваного показника й обчислюється за формулою [12, с. 185]:

$$Y = \frac{y_1 + 2y_2 + 3y_3}{x_1 + 2x_2 + 3x_3},$$

де $y_1; y_2; y_3; y_4$ – відсотково виражена кількість студентів, які мають відповідно низький, задовільний, достатній і високий рівні сформованості готовності студентів до педагогічної діяльності після закінчення експерименту;

$x_1; x_2; x_3; x_4$ – відсотково виражена кількість студентів, які мають відповідно низький, задовільний, достатній і високий рівні сформованості готовності студентів до педагогічної діяльності на початок експерименту;

3) коефіцієнт ефективності (КЕ), який відображає ставлення середнього показника в експериментальній групі до середнього показника в контрольній групі, що обчислюється за формулою $КЕ = СПег / СПкг$.

Таким чином, готовність майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності представлена як цілісна система взаємопов'язаних компонентів, які знаходяться в постійному розвитку, судження про які відбувається на основі рівня, а перехід від низького до більш високого рівня показників, що характеризують кожен із критеріїв, свідчить про позитивну динаміку формування готовності майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності у системі професійної підготовки у ВМЗО.

На основі розроблених критеріїв, показників і діагностичних методик вимірювання здійснено оцінку динаміки і рівня формування готовності майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності під час констатувального і формувально-перетворювального етапів педагогічного експерименту щодо впровадження розробленої педагогічної концепції підготовки майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності у ВМЗО.

Загалом розроблені дослідницький інструментарій, методика організації та проведення експериментальної роботи дали змогу виявити результативність освітнього процесу, де суб'єктами оцінювання були майбутні магістри медицини; оцінити ефективність діяльності суб'єктів навчання щодо формування належної готовності до педагогічної діяльності, оптимального рівня педагогічної підготовленості випускників; визначити загальний ефект від впровадження запропонованих інновацій; своєчасно внести необхідні корективи в заходи щодо їх впровадження.

Аналіз отриманих даних на констатувальному етапі дослідження показав, що значна частина студентів має задовільний та достатній рівень готовності до педагогічної діяльності. Кількість таких респондентів у середньому становить 37% і 28% відповідно. Високий рівень готовності до педагогічної діяльності мали 15% досліджуваних майбутніх магістрів медицини, а 20% респондентів – лише низький рівень.

У результаті зафіксовано, що в процесі традиційної системи навчання у ВМЗО більшість студентів продемонструвала задовільний і достатній рівні готовності майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності. Отже, виникає необхідність забезпечити систему підготовки майбутніх магістрів медицини у ВМЗО, яка носитиме інтеграційний, особистісно розвивальний характер і забезпечувати не лише готовність до педагогічної діяльності, а й здатність до саморозвитку і самореалізації в сучасній системі охорони здоров'я. Це актуалізує проведення формувального експерименту, спрямованого на верифікацію концепції підготовки майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності у ВМЗО.

Висновки і пропозиції. Ключовою метою експериментальної діяльності була верифікація концепції підготовки майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності у ВМЗО та педагогічних умов її реалізації для перевірки гіпотези дослідження. Проведене дослідження дало можливість обґрунтувати необхідність розгляду готовності до педагогічної діяльності як важливого складника професійної компетентності майбутніх магістрів медицини. Перспектива подальших досліджень у вибраному напрямі наукової розвідки передбачає апробацію розробленої концепції підготовки майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності у ВМЗО.

Список використаної літератури:

1. Наукові підходи до педагогічних досліджень : колективна монографія / за заг. ред. В.І. Лозової. Харків : Апостроф, 2012. 348 с.
2. Наскрізна підготовка магістрів медицини з дисципліни «Педіатрія» / Т.П. Борисова та ін. *Інновації у вищій медичній та фармацевтичній освіті України* : матеріали XVI Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Тернопіль, 16–17 травня 2019 р. Тернопіль : ТНМУ, 2019. С. 61–65.
3. Гуменюк О., Гуменюк В., Цюра С. Особливості підготовки магістрів у вищих медичних навчальних закладах України: наскрізна підготовка. *Витоки педагогічної майстерності*. 2017. Вип. 19. С. 96–102.
4. Дудіна О.В. Особливості підготовки магістрів у галузі медицини в університетах Китаю. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. 2021. Вип. 192. С. 63–66.
5. Марчук І.А. Підготовка майбутніх магістрів медицини до реалізації маркетингу в професійній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 ; Вінницьк. держ. пед. ун-тет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2018. 307 с.
6. Ястремська С.О. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх магістрів сестринської справи у вищих медичних навчальних закладах

- засобами дистанційного навчання : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 ; Хмельниц. гуманітар.-пед. акад. Хмельницький, 2018. 40 с.
7. Дианкина М.С. К вопросу формирования психолого-педагогической культуры в медицинском вузе. *Ярославский психологический вестник*. 2004. № 11. С. 7–10.
8. Стечак Г.М. Педагогічна підготовка майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Львів, 2017. 282 с.
9. Психолого-педагогічна компетентність лікаря: синтез медицини, педагогіки та психології / В.М. Ждан та ін. *Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 8–9 червня 2017 р. Полтава, 2017. С. 3–8.
10. Новиков А.М., Новиков Д.А. *Методология*. Москва : СИНТЕГ, 2007. 663 с.
11. Гончаренко С.У. *Педагогічні дослідження: методичні поради молодим науковцям*. Київ ; Вінниця : Вінниця, 2008. 278 с.
12. *Основи методології та організації наукових досліджень : навчальний посібник / за ред. А.Є. Конверського*. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

Humeniuk V. Structure and content of pedagogical experiment on preparation of future masters of medicine for pedagogical activity in higher medical

The article reveals the methodology and results of the experimental study of the state and formation of the readiness of future masters of medicine for teaching in the system of medical education. The transition of the health care system at the present stage is characterized by the reorientation of the doctor from the treatment of diseases to the preservation of human health. A new paradigm in medicine includes the involvement of physicians into the process of teaching and educating a self-preserving behavior in patients. Therefore, the article is devoted to the reflection of the results of experimental work on the preparation of future masters of medicine for pedagogical activity in higher medical institutions of education. The article covers the results of ascertaining, formative-transforming and final-generalizing experiments, in which students of medical universities of Ukraine took part. The bases for the experimental activity were Danylo Halytsky Lviv National Medical University, I. Ya. Horbachevsky Ternopil National Medical University, Dnipro State Medical University, Ivano-Frankivsk National Medical University, Bukovynian State Medical University, Odesa National Medical University.

The complex of diagnostic tools includes the following methods: analysis of scientific literature, generalization and systematization of pedagogical experience to determine the structural components of the readiness of future masters of medicine for teaching; observation of students' activities, testing, interviews, questionnaires of students, professors and practical doctors, observation, experiment, study of pedagogical experience, as well as methods of mathematical statistics (statistical, graphical, mathematical).

After making an initial research at the ascertaining stage, it was found that 37% of future masters of medicine demonstrate a sufficient level of readiness, 28% - a satisfactory level. While only 15% of surveyed medical students showed a high level. 20% of respondents have a low level of readiness of future masters of medicine for pedagogical activity, which does not meet the needs of professional communities in graduates who are willing to solve professional and pedagogical problems at the highest level of professional action.

Prospects for further research in the chosen direction of scientific research provide testing of the developed concept of preparation of future masters of medicine for pedagogical activity in higher medical school.

Key words: *experimental verification, stages of pedagogical experiment, future masters of medicine, readiness for pedagogical activity, system of professional training.*